واکاوی مسأله کودکان کار به مناسبت ۱۲ ژوئن، روز جهانی منع کار کودکان

کودکان کار را دریابیم

یگانه شریعت
خبرنگار چاردیواری

سر چهارراه‌ها، مترو، در خیابان، بازار و هرجایی که تردد و شلوغی و حضور مردم را داریم، می‌توان این بچه‌ها را دید. کودکانی که نگاه ملتمسانه را به چشمانت می‌دوزند و گاهی دستان کوچک‌شان را به دورپای رهگذران حلقه می‌کنند تا آنها را برای خرید فال، گل یا آدامس‌شان ترغیب کنند. زودتر از آنچه که باید، معنای پول را فهمیده‌اند و با دیدن اسکناسی که در دست‌شان می‌گذارید، برقی از شادی در چشمان‌شان می‌درخشد و اسکناس‌ها را در جیب کوچک‌شان می‌چپانند. بچه‌هایی که خیلی‌های‌شان ایرانی نیستند و از کشورهای اطراف به کشورمان می‌آیند. فارغ از ملیت اما این کودکان در کنار اجناسی که می‌فروشند، کودکی‌های‌شان را هم حراج می‌زنند و بی‌آن‌که کودکی کرده باشند با هزاران چالش، بزرگ می‌شوند.

کوکان کار و خیابانی پدیده‌ای است که در تمام دنیا کم و بیش وجود دارد و در کشور ما هم در بیرونی‌ترین لایه‌های جامعه با این بچه‌ها مواجهیم؛ بچه‌هایی که هم خودشان با چالش‌های متعددی دست و پنجه نرم می‌کنند و هم حضور و نوع زندگی‌شان برای جامعه چالش‌برانگیز است و چرخه‌ای از آسیب‌های اجتماعی را موجب می‌شوند.

نکته

۱۶۰ میلیون کودک کار در دنیا

امروز ۱۲ ژوئن و روز جهانی منع کار کودکان است؛ کودکانی که کودکی‌های‌شان در سر چهارراه‌ها یا در کارگاه‌های زیرزمینی از بین می‌رود و هیچ فرصتی برای کودکی کردن ندارند. بزرگسالی‌شان هم طبعا درگیر و دار این کودکی کردن‌ها تحت تاثیر قرار می‌گیرد و این مسأله سرنوشتی نه چندان خوب را برای آنها رقم می‌زند. گزارش سازمان بین‌المللی کار و یونیسف در سال گذشته حکایت از وجود بیش از ۱۶۰ میلیون کودک کار در سراسر جهان دارد.

قوانین کار نوجوانان

براساس ماده ۸۱ قانون کار، افراد ۱۵ تا ۱۸ سال کارگران نوجوان محسوب می‌شوند. کارگران نوجوان از زمانی که استخدام می‌شوند هرساله باید آزمایش‌های پزشکی را انجام دهند و بعد از آزمایش‌های پزشکی، پزشک درباره تناسب نوع کار با توانایی کارگر نوجوان اظهارنظر می‌کند و چنانچه کار مربوط را نامناسب بداند، کارفرما مکلف است در حدود امکانات خود شغل کارگر را تغییر دهد.

مکث

قانون کار کودکان در ایران

در ایران ماده ۷۹ قانون کار، اشتغال به کار کودکان زیر ۱۵ سال را ممنوع دانسته است؛ البته کارگران شاغل در کارگاه‌های خانوادگی که کارفرمای آنها، همسر یا بستگان و خویشاوندان نسبی درجه یک باشند، مشمول قانون کار نیستند؛ در نتیجه حداقل سن کار در مورد چنین کارگرانی رعایت نمی‌شود. بر اساس قانون کار اگر یک کارفرما کودک زیر ۱۵سال را به‌کار بگیرد، متخلف خواهد بود و مجازات نقدی و حبس می‌شود و در صورت تکرار، پلمب کارگاه یا کارخانه و پروانه کار فرد متخلف در قانون دیده شده است.

درنگ

قوانین جهانی کار کودکان

براساس ماده ۳۲ پیمان جهانی حقوق کودک، آنان باید در برابر هر کاری که رشد و سلامت آنها را تهدید می‌کند حمایت شوند و دولت‌ها باید سن کار و شرایط کار کودکان را مشخص کنند.

سال ۷۳، دولت ایران پیمان‌نامه جهانی حقوق کودک را امضا کرد و تعهدات مربوط به کودکان کار و خیابانی را به صراحت پذیرفت. مهم‌ترین وظیفه دولت در این خصوص ایجاد حق هویت برای کودکان، صدور کارت شناسایی و اجازه تحصیل در مدارس است.

تلنگر

آمار کودکان کار در ایران

طبق آمار ارائه شده ازسوی مجلس، چیزی بین سه تا هفت میلیون کودک کار در کشور داریم. البته برای کودک کار مفاهیم مختلفی وجود دارد؛ کودک کار، کودک خیابانی و کودک زباله‌گرد که نباید این سه گروه را یکی بدانیم.

اکثر کودکان کار ایران در بخش‌های کشاورزی، ساخت‌وساز و تولید مشغول کارند؛ جایی که از دید دیگران پنهان هستند. کودکان خیابانی و از آن بدتر کودکان زباله‌گرد، سطحی‌ترین لایه کودکان کار هستند که در پیش چشم ما قرار دارند و بیشتر دیده می‌شوند. طبق آمارها در تهران حدود ۲۰ هزار کودک خیابانی داریم که بخشی از آنها در خیابان‌ها کار می‌کنند، بخشی دستفروشند یا سر چهارراه‌ها شیشه ماشین‌ها را تمیز می‌کنند یا در مترو کار می‌کنند و بخشی هم کودکان زباله‌گرد هستند که بدترین شکل کودک کارند.

پنجره

سهم ۸۰ درصدی اتباع از کودکان خیابانی

آن‌طور که محمود علیگو، مدیرکل امور آسیب دیدگان اجتماعی سازمان بهزیستی کشور می‌گوید، بیش از ۸۰ درصد کودکان کار و خیابانی اتباع هستند. به همین دلیل مسأله ورود اتباع به کشور بسیار قابل‌توجه است. هم‌اکنون یکی از چالش‌های مهم درباره کودکان کار، نداشتن اوراق هویتی است. بیش از ۴۴ یا ۴۵ درصد از کودکان کار با بُعد خانوار بین چهار تا شش نفر هستند. این خودش بخش نگران‌کننده دیگری را ایجاد می‌کند که باید به آن توجه کرد.

۳ دستگاه متولی کودکان کار

در موضوعات کودکان کار و زباله‌گردی، سه دستگاه شهرداری‌ها، وزارت کار، رفاه و تامین اجتماعی و سازمان بهزیستی کشور مسئولیت‌هایی دارند اما مهم‌تر از این تقسیم کار، مسئولیت هماهنگی این دستگاه‌ها با یکدیگر است. در کل در رابطه با موضوع کودکان کار ۱۹ دستگاه در کشور داریم و اینها باید هم‌نگاه و هم‌نظر باشند تا اقدامی درست شکل بگیرد. هرکدام از حلقه‌های این زنجیر که به‌درستی عمل نکند، چالش کودکان کار و خیابانی جدی‌تر می‌شود.

موضوعی چندوجهی و نیازمند نگاهی همه‌جانبه

کودکان کار و خیابانی موضوعی چندوجهی است که دلایل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دارد. با عنایت به سهم بالای کودکان اتباع بیگانه در جمع کودکان کار و خیابانی، مباحث پیرامون اتباع و مسأله مهاجرت به شکل جدی‌تر مطرح می‌شود و برای سامان دادن این پدیده نیازمند آن هستیم تا قوانین مهاجرتی و قوانین مرتبط با اتباع به شکلی جدی‌تر بازنگری شود. از سوی دیگر بخش دیگری از این کودکان که بچه‌های ایرانی و هموطنان خودمان هستند، مسائل فرهنگی و معیشتی موجب می‌شود تا خانواده‌ها برای فرستادن این کودکان بر سر کار ترغیب شوند. اینجا هم نیازمند ورود جدی‌تر دستگاه‌های حمایتی همچون بهزیستی یا کمیته امداد و توانمندسازی این کودکان و خانواده‌های آنها هستیم. از همه اینها مهم‌تر برای آن‌که چرخه آسیب‌های اجتماعی در حوزه کودکان کار متوقف شود و این مسأله به سایر بخش‌های جامعه تسری پیدا نکند، لازم است تا برای سواد و آگاهی‌بخشی به کودکان کار و خیابانی با کمک سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در این حوزه، اقدامات جدی‌تری صورت بگیرد. همچنان‌که همین حالا هم برخی نهادها در این حوزه فعالند اما برای ثمر بخش بودن این کارها نیازمند برنامه‌های جدی‌تر و مدون‌تر هستیم. کودکان کار نیاز به حمایت‌های پزشکی و روان‌شناسی دارند. علاوه بر این نظارت بر کودکان در کارگاه‌ها بسیار مهم است. قانون ممنوعیت کار کودکان زیر ۱۵ سال باید برای همه کودکان چه ایرانی و چه اتباع خارجی اجرایی شده و در این مسیر باید با کارگاه‌های متخلف برخورد شود.

